

ПРОФЕССИОНАЛ ТАЪЛИМ МУАССАСАЛАРИДА МАЪНАВИЙ ВА МАЪРИФИЙ ТАРБИЯ ИШЛАРИНИ МОНИТОРИНГ ҚИЛИШНИНГ ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ

Тошов Мухиддин Журабоевич

Тошкент шаҳар Олмазор тумани

*Педагогик инновациялар, касб-ҳунар таълими бошқарув
ҳамда педагог кадрларни қайта тайёрлаш
ва уларнинг малакасини ошириш институти
доценти, педагогика фанлари номзоди*

Аннотация: *Мазкур мақолада профессионал таълим муассасаларида маънавий ва маърифий тарбия ишларини мониторинг қилиш, мониторингнинг ўзига хос хусусиятлари, электрон мониторинг тизими, мониторинг қисмлари берилган. Электрон мониторинг – маънавий ва маърифий тарбия ишларини узлуксиз кузатиб бориш тизими бўлиб, унинг натижалари ўқитувчилар, ўқувчилар, ота-оналарнинг бошқарув қарорларини асослашга хизмат қилиши тавсия этилган. «*Spiritual and enlightened upbringing*» маънавий ва маърифий тарбия ишларини электрон мониторинг тизимининг ишлаб чиқилиши, касб-ҳунар мактабларида қўлланиши, ота-оналар, ўқитувчилар, ўқувчилар иштироки, уларни маънавий ва маърифий тарбия муаммоларига жалб этиш, маънавий ва маърифий тарбия ишларда фаолликларининг ошиши тўғрисида фикр-мулоҳазалар ўз ифодасини топган.*

Таянч сўз ва иборалар: *профессионал таълим муассасаларида , маънавий ва маърифий тарбия ишлар, мониторинг, электрон мониторинг тизими, узлуксиз кузатиб бориш, ўқитувчилар, ўқувчилар, ота-оналар.*

Ёш авлодни маънавий-ахлоқий тарбиялашда халқнинг бой миллий маданий-тарихий анъаналарига, урф-одатлари ҳамда умумбашарий кадриятларга асосланган самарали ташкилий, педагогик шакл ва

воситалари ишлаб чиқилиб, амалиётга жорий этиш шахсни ҳар томонлама тарбиялаш ва камол топтиришнинг устуворлиги таъминлаш имконии беради.

Профессионал таълим муассасаларида маънавий ва маърифий тарбия ишлари қуйидагича олиб борилади:

- маънавий ва маърифий тарбия ишлари режаси(йўл харитаси)ни ишлаб чиқиш;

- ўқув йили учун ишлаб чиқилган тадбирларнинг бажарилиши бўйича ҳисоботларни қабул қилиш;

- "Беш муҳим ташаббус" доирасида касб-ҳунар мактабларида ташкил этиладиган тўғараклар фаолиятини маънавий тарбиянинг самарали ва таъсирчан машғулот ва тадбирлари билан бойитиш;

- Профессионал таълим муассасаларида буюк маърифатпарвар сиймолар меросини тарғиб этишга қаратилган "Ўн икки ой - ўн икки аллома" китобхонлик ойликларини ўтказиш;

- аҳоли, педагоглар, жамоатчилик, болалар орасида узлуксиз маънавий тарбия тизими самарадорлигини ўрганиш, баҳолаш ва такомиллаштиришга қаратилган бир йилда икки марта ижтимоий сўровномалар ўтказиш;

- ўқувчиларни она Ватанга муҳаббат ва садоқат, давлат рамзларига ҳурмат руҳида тарбиялашга қаратилган янги ва таъсирчан шаклларини ишлаб чиқиш ва жорий қилиш;

- ўғил болаларда мардлик, шижоат, миллий ғурур, қатъият, тадбиркорлик, орият, қиз болаларда ибодат, ҳаё, қаноат, меҳнатсеварлик каби маънавий-ахлоқий фазилатларни шакллантиришга қаратилган тренинглар дастурларини ишлаб чиқиш ва амалга ошириш;

- қиз болаларда она Ватанга муҳаббат, миллий ғояга садоқат, меҳнатсеварлик, жонкуярлик, оилапарварлик, ибодат, ҳаё, нафосат, дид-фаросат, қаноат, вафодорлик, меҳрибонлик, раҳмдиллик, камтарлик, зийраклик, меҳмондўстлик, болажонлик, муросалилик, орасталлик,

саранжомлик, хушмуомалалик, пазандалик каби малакаларни шакллантиришга қаратилган тренинглари дастурларини ишлаб чиқиш ва амалга ошириш;

- республикадаги малакали дизайнер ва модельерларни кенг жалб этган ҳолда болалар, ўсмирлар, ёшлар учун миллий асосдаги замонавий кийимлар тарғиботига бағишланган ҳар фаслда "Янги мавсум либослари" республика кўрик-танлови ва кўрғазмасини ташкил этиш;

- болаларда миллий мумтоз ижрога муҳаббат уйғотиш, уларга мос янги ашула ва рақслар яратишни рағбатлантириш учун "Мумтоз садолар", "Куйла ёшлигим", "Беғубор болалик", "Дилхирож" каби республика танловларига ўқувчиларни юбориш;

- ташкилий-ҳуқуқий шаклларида қатъи назар барча таълим муассасалари, жумладан, таълим бошқа тилда олиб бориладиган мактабларда давлат тилига ҳурмат, миллий маънавий мерос ва кадриятларга қизиқишни рағбатлантириш учун етарли шарт-шароитлар яратиш, маънавий-маърифий тадбирлар дастурларини ишлаб чиқиш ва амалга ошириш;

- Ўзбекистон ёшлар иттифоқи бошланғич ташкилотига ўқувчиларнинг маънавий фаоллиги ва ташаббускорлигини ривожлантириш;

- мактабдан ташқари таълим муассасалари, "Баркамол авлод" марказлари таркибидаги тўғарақлар фаолиятига ўқувчилар иштирокини таъминлаш;

- ўқувчи ёшларни миллий хунармандчилик, замонавий касб-хунар сирларини ўрганишга рағбатлантириш, "Устоз - шогирд" анъаналарини тиклаш ҳаракатини амалга ошириш;

- "Ўзбекистон- менинг бахтим, менинг келажагим!" деб номланган 1 босқич ўқувчилари ўртасида иншолар танловини ўтказиш, энг яхши иншо намуналарини чоп этиш ва муаллифларини рағбатлантириш;

- ўқувчилар учун маънавий ибрат тимсоли бўлиб хизмат қиладиган тарихий ва замонавий қаҳрамонлар образлари акс этган театр ва кино асарларида иштирокини таъминлаш, ўқувчиларнинг бадиий адабиёт намуналарини яратиш;

- миллий ўйинлар, спорт мусобақалари мазмунини миллий тарбия руҳи билан бойитиш, унинг миллий ғурур, орият, ҳалоллик, мардлик, ирода каби фазилатлар асосида ўқувчиларни бирлаштириш шакллари ишлаб чиқиш, миллий ва жамоавий спорт ўйинлари спартакиадаларини ташкил этиш;

- аждодларимизнинг бой маънавий меросини ахлоқий фазилатлар мажмуи бўлган миллий тарбия анъаналари, воситалари, шакллари ўрганиш мақсадида мамлакатимиз ҳудудларига этнопедагогик экспедицияларни ташкил этиш;

- "Миллий тарбия ва замон" мавзусида ҳар йили бир марта республика илмий-методик конференциясига иштирокчиларни таъминлаш.

профессинал таълим муассасаларида маънавий ва маърифий тарбия ишларини электрон мониторинг тизими мотивацион, когнитив, рефлексив-операционал ва натижадорликни баҳолаш таркибий қисмларида администратор, ўқитувчи, ота-она ва ўқувчи учун ишлаб чиқиш тавсия этилади.

Мотивацион қисм мазмунида электрон дастурнинг мақсади маънавий ва маърифий тарбия ишларини мониторинг қилиш деб белгиланди ва ўз навбатида маънавий ва маърифий тарбия ишлар натижаларига кўрсата олишларига эришишдир.

Когнитив қисм мазмунида маънавий ва маърифий тарбия ишлар ташкилий, таҳлил ва ташхислаш, амалга ошириш ҳамда умумлаштириш ва оммалаштириш босқичларида амалга оширилиши инобатга олинган.

Рефлексив-операционал қисм мазмунида маънавий ва маърифий ишлар дастурлари, шакллари, методлари ва воситаларини ўз ичига олади.

Натижадорликни баҳолаш қисми касб-ҳунар мактабларида

маънавий ва маърифий тарбия ишларнинг мажмуавий мезони ва кўрсаткичларини ўз ичига олади. Мезон (юнон. *kriterion* – мулоҳаза учун восита) – баҳолаш амалга оширилиши асосидаги белги, ниманидир аниқлаш ёки таснифлаш; баҳо ўлчови. Мезон, одатда, кўрсаткичлар орқали ифодаланади [3, 6].

Кўрсаткичлар – кузатувчилар қайд қилиши мумкин бўлган натижалар. Кўрсаткич белгилари: диагностик, ишончлилик, мажмуавийлик.

Баҳолаш фаол таълим жараёнини тузатиш ва бошқаришда катта аҳамиятга эга, чунки у таълим мақсадлари билан белгиланади ва ўз навбатида ўқув жараёнини тартибга солувчи вазифасини бажаради [2]. Баҳолаш мезонлари - бу маънавий ва маърифий тарбия ишларни бошқаришнинг асосий механизми ҳисобланиб, баҳолашнинг асосий вазифаси - алоқани ўрнатиш, яъни олинган натижаларни кутилган натижалар билан таққослашдан иборатдир. Қайта алоқа, айниқса, кўникмаларни ривожлантиришда жуда муҳим, чунки у сизга бу ёки бошқа ҳаракатлар қанчалик аниқ бажарилганлигини аниқлашга ва керак бўлганда ўқув жараёнига тузатишлар киритишга имкон беради. Қуйидагиларга эътибор қаратиш лозим:

- баҳолаш битта воқеа эмас, балки давом этадиган жараён;
- баҳолаш тизими ўқувчиларга ўз маънавий ва маърифий тарбиясини турли йўللار билан намоёниш этиш имкониятини беради;
- баҳолаш, ақлий қобилият ёки фактларни тўплаш эмас, такомиллаштириш воситаси бўлиб қолади;
- маънавий ва маърифий тарбия ишларга киритилган баҳолаш ўқитувчиларга ўқувчиларининг эҳтиёжлари тўғрисида кўпроқ маълумот олиш ва маънавий ва маърифий тарбия ишлар жараёнини такомиллаштириш учун ўқув жараёнини мослаштириш имконини беради;
- профессионал таълим муассасаларида маънавий ва маърифий тарбия ишлар даражаларини аниқлаш имконияти яратилди.

- профессионал таълим муассасаларида маънавий ва маърифий тарбия ишларини электрон мониторинг тизими администратор, ўқитувчи, ота-она ва ўқувчи учун ишлаб чиқилиши мазкур тизимнинг назорат қилиш имконини беради.

- «*Spiritual and enlightened upbringing*» маънавий ва маърифий тарбия ишларини электрон мониторинг тизими - ўқитувчилар, ўқувчилар, ота-оналар, таълим муассасалари маъмуриятлари ҳамда таълимни бошқариш органлари вакиллари учун ягона электрон таълим муҳитини ишлаб чиқувчидир. Электрон дастур маҳсулоти – таълим муассасалари маънавий ва маърифий тарбия ишларининг электрон ҳужжат айланиш имкониятларини ва таълим жараёнининг барча иштирокчилари ўртасида ижтимоий тармоқ воситаларини бирлаштирадиган автоматлаштирилган таълим ахборот тизими. Фаолиятнинг муҳим йўналишлари:

- маънавий ва маърифий тарбия ишларинимодернизация қилиш;
- таълим жараёнида ахборот коммуникация технологиялари (АКТ) интеграцияси;
- «Ўқитувчи – ўқувчи – ота ёки она» интерактив коммуникациясини ривожлантириш;
- ахборот алмашилишнинг ягона муҳитини жорий этиш;
- мактаб экотизимини яратиш ва хизмат кўрсатиш;
- масофавий таълим учун имкониятларини яратиш (2-жадвалга қаранг):

*«Spiritual and enlightened upbringing» маънавий ва маърифий тарбия
ишларини электрон мониторинг тизими намунаси*

№	Электрон дастур ойналари	Электрон дастур вазифалари
1.	“Ўқитувчиларга” ойнаси	таълим муассасаси маънавий ва маърифий тарбия ишларининг харитаси: маъмурият ходимлари, алоқа учун маълумотлар, янгиликлар, ҳуқуқий ва бошқа ҳужжатлар, эълонлар, фотогалерея ва форум
2.	“Ота-оналарга” ойнаси	ўқувчининг маънавий ва маърифий тарбия ишларидаги иштироки, турли танловлар, танловларнинг жорий ва якуний ютуқлари кузатиб борилади
3.	“Ўқувчиларга” ойнаси	танловлар жадвали, танлов талаблари, танлов муддати, танлов шарҳлари
4.	“Давлат органларига” ойнаси	“Статистик маълумотларини тўплаш” рукни ишлаб чиқилади ва статистик ҳисоботлар йиғилади

Хулоса қилиб айтганда, юқорида тавсия этилган *«Spiritual and enlightened upbringing»* маънавий ва маърифий тарбия ишларини электрон мониторинг тизимининг ишлаб чиқилиши, касб-ҳунар мактабларида қўлланиши, ота-оналар, ўқитувчилар, ўқувчилар иштироки, уларни маънавий ва маърифий тарбия муаммоларига жалб этиш, маънавий ва маърифий тарбия ишларда фаолликларининг ошишига олиб келди.

Маънавий ва маърифий тарбия ишлар соҳасида таълим муассасаси ва педагоглар фаолиятини таҳлил қилиш, муаммоларни аниқлаш ва уларни ҳал қилишнинг самарали йўлларини топиш имконини беради. Тарбиявий фаолиятга тегишли бўлган давлат ва жамоат ташкилотлари, ҳуқуқ тартибот

идоралари, ўқувчиларнинг ўзини ўзи бошқариш тузилмаларини биргаликдаги фаолиятини кўрсатади. Ўқувчиларнинг синфдан ва мактабдан ташқари тадбирлардаги иштирокини таъминлаб беради.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2019 йил 12 декабрдаги “Узлуксиз маънавий тарбия концепциясини тасдиқлаш ва уни амалга ошириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги 1059-сон қарори.

2. Критерии оценивания для учебных задач. Электронный ресурс:
<https://sites.google.com/site/uzadacha/kriterii-ocenivania-dla-ucebnyh-zadac>.

Дата обращения: 01.08.2019.

3. Мамчур А.М. Гуманитаризация высшего образования курсантов вузов. – Саратов: СВРХБЗ, 2011. – 496 с.

4. Мониторинг. Электрон ресурс:
<https://ru.wikipedia.org/wiki/Мониторинг>. Дата обращения: 05.05.2020.

5. Мониторинг программ. Электрон ресурс:
<https://ru.wikipedia.org/wiki/Мониторингпрограмм>. Дата обращения: 05.05.2020.

6. Полонский В.М. Словарь по образованию и педагогике. – М.: Энциклопедия, 2004. – 512 с.